

OUDALKMAAR

2024 JAARGANG 48 | **NUMMER 3**

**OP DE BRES VOOR
HET ERFGOED**

**ALKMAAR EN
HET NH-KANAAL**

**VERGETEN LEVEN VAN
EEN VERZETSMAN**

INHOUDSOPGAVE

- 59

Het vergeten leven van een onbekende verzetsman

Marcel Deelen
- 64

Alkmaarder over historie: Diederik Aten

Lisa Oskamp
- 66

Op de bres voor het erfgoed

Bertus Bakker
- 74

Fotoarchiefbeheer

Ruud Kersten
- 78

Alkmaar en het Noordhollands Kanaal

Lisa Oskamp
- 81

Ongevraagde inzendingen

Bertus Bakker
- 84

Verenigingsnieuws

Oud Alkmaar is een uitgave van de Historische Vereniging Alkmaar. Het tijdschrift verschijnt drie keer per jaar. Oude nummers zijn te koop via een e-mail naar info@hvalkmaar.nl.

REDACTIE Rob Marijn, Lisa Oskamp, Gery Baars en Jolanda Jansen

REDACTIEADRES Kopij voor Oud Alkmaar en te bespreken publicaties zenden aan: Redactie Oud Alkmaar, p/a Historische Vereniging Alkmaar, Nassaulaan 43, 1815 GJ Alkmaar, of naar redactie@hvalkmaar.nl. Het artikel moet aan bepaalde eisen voldoen. Zie daarvoor https://www.hvalkmaar.nl/tijdschrift/

OPMAAK SanMarcoos, Alkmaar.

DRUK Krijgsman Drukwerk, Alkmaar.

©Historische Vereniging Alkmaar. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Historische Vereniging Alkmaar.

OMSLAG VOOR: Beeld voorzijde: Eva Besnyö fotografeerde deze oude heren bij het Hof van Sonoy in 1953. In 1744 werd het Hof van Sonoy door de stad gekocht en ingericht als tehuis voor bejaarde mannen en vrouwen. Het hield deze functie tot 1969. Beeldrecht: Maria Austria Instituut (MAI). ACHTER: Deze in 1825 gepubliceerde kaart toont een totaalbeeld van het net opgeleverde Noordhollandsch Kanaal. Het kaartbeeld is van de hand van Jan Blanken Jansz. RAA-GADH-00022.

VOORWOORD

Voor u ligt de derde editie van ons magazine Oud Alkmaar. De redactie heeft zich ingespannen om er een prachtige uitgave van te maken, met een keur aan interessante artikelen.

Marcel Deelen schreef een boeiende bijdrage over Bob Bruinvis, een vrijwel onbekende verzetsman uit Alkmaar. Lisa Oskamp interviewt bekende en minder bekende Alkmaarders. Maak deze keer kennis met Diederik Aten, waterschapshistoricus bij Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Bertus Bakker beschrijft in zijn bijdrage hoe de jurist Victor de Stuers en de Alkmaarse apotheker Cornelis Bruinvis, uitgroeiden tot monumentenbeschermers van formaat.

De onlangs overleden Ruud Kersten sprak met directeur Paul Post en adviseur beeldcollecties Jesse van Dijl van het Regionaal Archief Alkmaar over de uitdagingen die het beheer van fotoarchieven met zich meebrengt.

Tweehonderd jaar geleden werd het Noord-Hollands kanaal aangelegd. Lisa Oskamp verduidelijkt waarom en wat dit voor Alkmaar betekende.

De voorbereidingen voor de viering van het honderd-jarig bestaan van de HVA in 2025 zijn in volle gang. Meer hierover hoort u tijdens de Algemene Leden-vergadering in april 2025. Bij die gelegenheid zal ook weer de Oud Alkmaarprijs wederom worden uitgereikt.

In een gesprek dat ik onlangs met de ereleden van onze vereniging had zeiden zij graag suggesties van u te ontvangen voor de door hen te verrichten voordracht. Heeft u een suggestie, stuur een e-mail naar info@hvalkmaar.nl

Ik wens u veel leesplezier toe!
Ruud Roemer, voorzitter

Het vergeten leven van een onbekende verzetsman

IK WOU, DAT IK EEN MIDDEL WIST, OM JE ER UIT TE HALEN

Marcel Deelen

'Het doet mij zeer veel leed U te moeten berichten, dat volgens de ten dienste van mijn bureau staande gegevens: J. Bruinvis, Geb. 6.6.13 te Alkmaar, in het buitencommando Halberstadt van Buchenwald is overleden.'

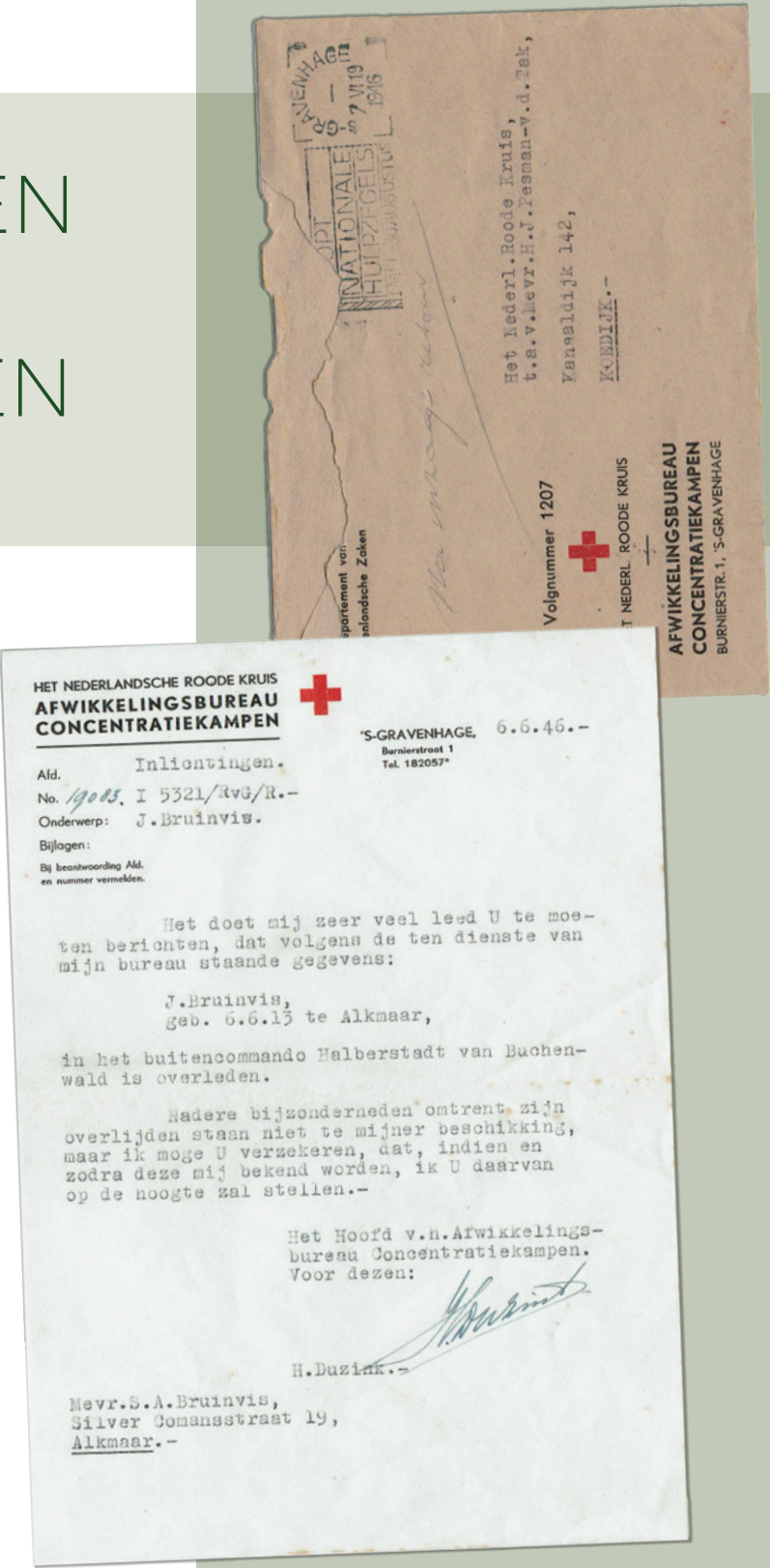
Dat was het bericht dat mw. S.A. Bruinvis-Silver, Comansstraat 19 te Alkmaar op 11 juni 1946 ontving van het Afwikkelingsbureau Concentratiekampen van het Nederlandsche Roode Kruis.

Op 6 juni had ze voor het laatst in haar dagboek geschreven. *'Nu is de oorlog al een maand over en nòg weet ik niets over je! En je bent nog wel jarig vandaag! Leef je nog?'*

Op 13 december 1944 was in het concentratiekamp in Buchenwald Bob Bruinvis overleden. De 31-jarige sportleraar uit Alkmaar was zeven maanden eerder opgepakt op verdenking van het herbergen van onderduikers. Zijn echtgenote Sijtje hield vanaf 2 juni een dagboek bij, zodat Bob bij thuiskomst kon lezen hoe het haar was vergaan en hoe zij zich door de tijd dat hij er niet was, had geworsteld. Onwetend van het feit van zijn dood had zij daarna nog maanden doorgeschreven.

Die elfde juni schreef zij vol wanhoop: *'Nu is alles uit! En dan te weten dat het al in December was! Ik weet niet, hoe ik nu verder moet. Zonder jou kàn ik het toch niet!'*

Weinig mensen herinneren zich nog Bob Bruinvis, noch het feit dat hij is omgekomen als 'verzetsman'. Jan Bru-

nekreef, die bij hem zat ondergedoken, zei later over hem: ‘De houding van Bob ten aanzien van het verzet tegen de nazi’s was voor hem in zoverre een vanzelfsprekendheid dat hij vond dat hij hulp moest bieden aan mensen waarop gejaagd werd. Van deze vorm van verzet kon hij de consequenties overzien. Actieve vormen als gewapend verzet of sabotage heeft Bob niet gedaan, omdat hij daarvan de consequenties juist niet kon overzien.’¹

Wubbo Jacobus Bruinvis, roepnaam Bob, werd in 1913 geboren in Alkmaar. Hij bezocht hier de Rijks-HBS en daarna de Academie voor Lichamelijke Opvoeding in Amsterdam. Zijn beroep was heilgymnast/masseur. Daarnaast bekleedde Bob de betrekking van vakonderwijzer bij het Bijzonder Lager Onderwijs te Alkmaar en tijdelijk vakonderwijzer bij het Bijzonder Lager Onderwijs te Den Helder. Ook leidde hij diverse gymnastiekclubs en was hij secretaris van de schermvereniging Touché.

In augustus 1940 trouwde hij met Sijtje Adriana Silver, dochter van een leder- en furnituurhandelaar uit Den Haag. Het echtpaar ging wonen op Comansstraat 19 in Alkmaar, waar Bob ondermeer een praktijk aan huis had.

Bruinvis bood begin 1944 onderdak aan de LO'er Jan Brunekreef en de joodse vrouw Elizabeth Jacobs, geboren 6 juni 1912 te Amsterdam – naar de buitenwereld

Portret
Bob Bruinvis

Comansstraat 19 in Alkmaar

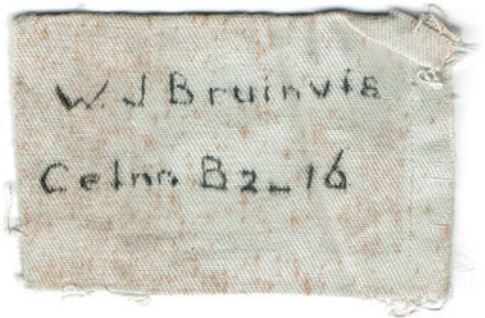
werd zij gepresenteerd als huishoudster van de familie Bruinvis-Silver. Door een bijzonder ongelukkige samenloop van omstandigheden kreeg de SD lucht van de onderduikers op Comansstraat 19: na de arrestatie van een familielid van Elizabeth Jacobs vond de SD een notitieboekje waarin het (schuil)adres van haar stond. Tot overmaat van ramp bracht de postbode tijdens de huiszoeking op 12 mei een brief die door de SD werd opengemaakt waarin nog een schuiladres genoemd

Bruinvis werd gearresteerd en naar het Bureau van Politie gebracht

stond alsmede welk joods familielid daar te vinden was. Het boek *Haast om te sterven, het korte leven van Fritz Conijn* door Doeko Bosscher vermeldt op blz. 91 dat Jan Brunekreef op 12 mei samen met twee mede-onderduikers, Rinus van der Vall en een joods meisje werd gearresteerd. Kennelijk zat ook deze Rinus ondergedoken op Comansstraat 19.

Bob Bruinvis werd gearresteerd en naar het Bureau van Politie gebracht. Volgens een later verslag door Jan Brunekreef was Bob tijdens zijn arrestatie ‘heel rustig’. Het politierapport vermeldt dat hij op vrijdag 12 mei 1944

te 15.20 uur werd ‘overgenomen van de SD te Amsterdam voor doortransport naar Amsterdam’. Om 18.45 uur werden W.J. Bruinvis en Elisabeth Jacobs tezamen met J.P. Kester van de Kanaaldijk te Koedijk, de gymnastiekleeraar W.J. Crol van de Rijksstraatweg te Heiloo en nog vier anderen, onder begeleiding van politiemann Struys, wachmeester Aarts en hulpambtenaar Hoekmeijer, per trein naar Amsterdam overgebracht, naar het Adema van Scheltemaplein. Daar kreeg hij celnummer B2-16.

Kleding-etiket met celnummer

Sijtje Bruinvis-Silver zou haar man nooit meer zien. Drie weken na zijn arrestatie ontving zij voor het eerst een brief van Bob. Tot dat moment was ze elke vrijdag langs de gevangenis gelopen: *‘Vanmiddag heb ik je vuile goed gehaald, ik heb m'n gewone rondje om de gevangenis gewandeld, om maar even zoo dicht mogelijk bij je te zijn (ik weet je cel van buitenaf).’* Aandoenlijk schreef ze vervolgens *“k Heb als een hondje aan jouw vuile goed gesnuffeld, omdat het naar jou rook (al was het bår vuil). ‘k Verheug me er op, je volgende week véél schoon goed te sturen (mèt sokken en een berichtje als ‘t kan). In het vorige pak durfde ik niets te zetten. ‘t Werd me zoo afgeraden. Ik leef op de vrijdagen en hoop steeds dat je thuis komt.’*

Zonder haar openhartige en ontroerende notities zou het leven van Bob Bruinvis verdwenen zijn in de nevel van de geschiedenis. Bij toeval werden ze ontdekt, tezamen met enkele brieven en foto's, jarenlang bewaard in een platte kartonnen doos van 'Victory-Bond' (25 vel briefpapier en 25 enveloppen) die slechts ontsnapte aan de afvalbak omdat deze werd bewaard in een doos boeken over Albert Schweitzer. De boeken behoorden ooit toe aan de zus van Sijtje Bruinvis, zuster Ali Silver, de rechterhand van de beroemde dokter Albert Schweitzer.

De aantekeningen van een jonge, kort gehuwde vrouw die uiting geeft aan haar verdriet, wanhoop en eenzaam-

heid, tegelijkertijd onbewust een monument opricht voor haar man en dat ook nog eens een beeld geeft van het laatste oorlogsjaar in Alkmaar. Het zal nooit de bedoeling zijn geweest dat derden deze ontroerende ontboezemin- gen zouden lezen. Op het moment dat ze weet dat haar man dood is, stopt het geschrift abrupt. Feitelijk gaat haar verslag vooral over haar eigen besognes, maar tussen de regels door leren we Bob Bruinvis wel beter kennen.

Bij de wekelijkse schone was weet Sijtje stiekem briefjes te verbergen, want er mag geen post worden verstuurd. Bijzonder is een lang lint waarop ze met engelengeduld wat meer persoonlijke dingen typte. Geen bijzondere informatie, ze deden immers ook geen echt verzetswerk. Bob schreef met pen antwoorden, en dan werd het lint weer verborgen in de vuile was. Zo wist ze hoe hij het had

Bij de wekelijkse schone was weet Sijtje stiekem briefjes te verbergen

en wat hij nodig had. Pas op 25 juni mag Bob zijn eerste brief naar huis schrijven. Behalve over zijn omstandighe- den schrijft hij enkele praktische zaken voor thuis.

‘Een voor jou belangrijke vraag zal het voedsel zijn. Het warme eten is goed en afwisselend. Het Roode Kruis- pakket is elke 14 dagen een evenement. Door een rationele verdeeling kan je daardoor hongergevoel voorkomen. Vitaminen-voedsel zou ik graag met schoone wasch van je krijgen.

Als je de toestand niet aankunt, kan je gekke dingen gaan doen, b.v. met alles gooien, slaan, trappen, v.d. 3e

of 4e verdieping omlaag springen, overdag suffen of met je handen in je haar gaan zitten en dan 's nachts niet kunnen slapen, etc. Maar daarvoor hoef je bij mij niet bang te zijn. Ik slaap goed, doordat ik mij overdag voor alles interesseer en de geest afleiding geef. Ook de hist. romans uit de Middeleeuwen en Fr. Revolutie, hoewel dikwijls 50 j. geleden geschreven, zijn leerzaam. Verder vecht je tegen demoralisatie en onhygiëne (ik wasch me trouw geheel; wel graag een laken, breed of een slaap- zak tegen de stinkende dekens). Ik heb leeren berusten in deze gedwongen vacantie (make the best of it, en Keep smiling, zijn hier de leuzen) en beschouw het als een gelegenheid tot geestelijke en religieuze rijping. Wij hebben ons te verheffen boven het minderwaardige rondom ons. In deze gemeenschap staan boven het walgelijke van (onleesbaar) maatschappij!

Niet als een gebroken wrak mogen we uit de gevangenis of kamp komen, maar fier en geestelijk sterk. Daarom liefste, wees niet bang. Alles, ook onze liefde moet en zal er bij winnen! Mijn geweten blijft mijn Rechter. Jouw Bobs.’

De Euterpestraat in Amsterdam was een berucht adres waar je beter niet kon zijn.

In het Dagblad voor Noord-Holland van 4 juli 1944 meldde een advertentie dat ‘De praktijk van W.J. Bruinvis, heilg. -masseur, wordt waargenomen door mej. C.J. Sparringa’. Duidelijk was dat Bob voorlopig niet zou thuiskomen.

Toen Sijtje op 30 juli weer een bezoek bracht, hoorde zij dat Bob die week was overgebracht naar Vught. Op 6 augustus schreef hij haar vanuit daar. Op 20 augustus meldde hij: ‘Je moet je niet ongerust maken, ik wordt bruin en dikker! Eten is er genoeg, maar de gelegenheid tot eten en slapen is te kort; maar dat wordt beter. Het werkend leven bevalt me beter; we treffen nog steeds prachtweer, vannacht onweer en hevige regen.’ Verder adviseerde hij haar de vermelding ‘hoofd’ op haar distributiekaart te krijgen, als nu zijnde hoofdkostwinner. Uit haar aantekeningen blijkt een positief verlangen naar de toekomst: ‘Ons samenzijn zal beter zijn dan vroeger, Bobs! We maken allebei een ellendige tijd mee, en dan moeten we er geestelijk toch wel op vooruitgaan!’

Begin november gaf Sijtje zich op als Rode Kruisverpleeg- ster, om toch maar iets te doen te hebben. Op 10 novem- ber schreef ze in haar dagboek: ‘Lieveling, vandaag

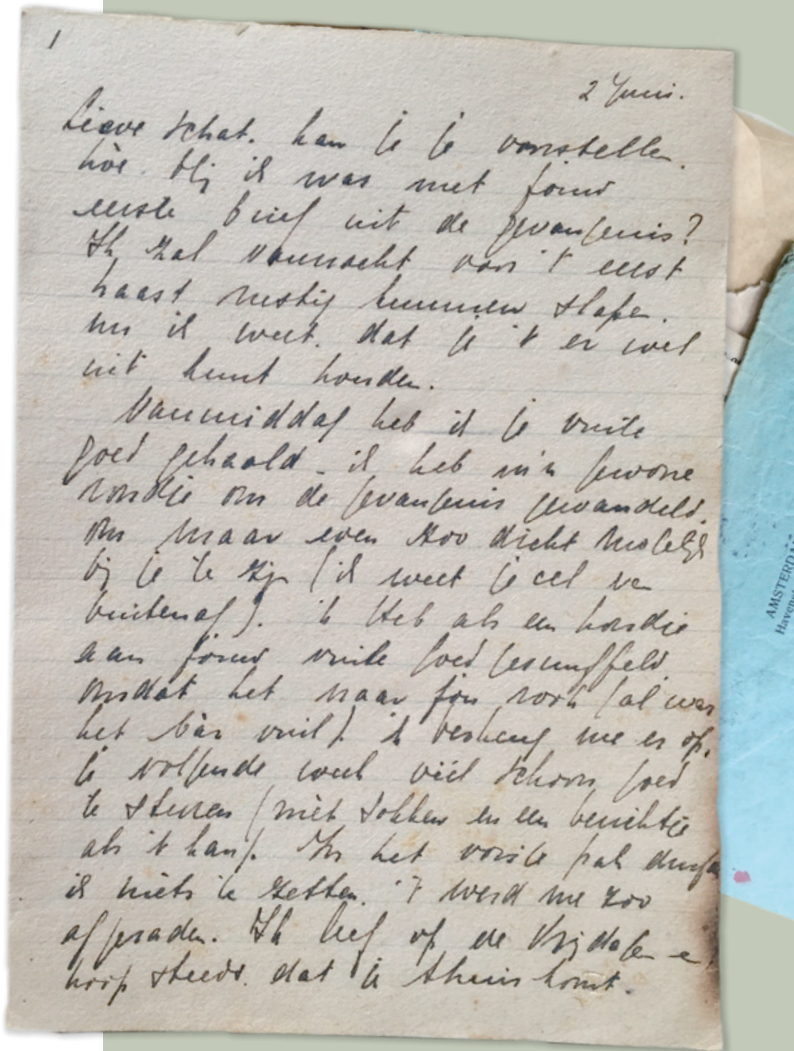
hoorde ik toevallig van iemand, die van het Roode Kruis bericht gekregen had, dat jullie in Oraniënburg zitten – als je tenminste niet doodgeschoten bent. Er gaan hier steeds geruchten, dat er 500 gefusilleerd zijn. Het ergste van alles is die ellendige onzekerheid! We weten niets. Alleen, dat jullie in kampkleeding vertrokken zijn. Jongs, wat zul je het koud hebben! (...) Morgen ga ik weer naar Den Haag. Voor hoe lang? En hoe zal ik het er hebben? Zal ik er gezond en levend afkomen? Ik wou toch zoo héél graag, dat we nog wat bij elkaar konden zijn na de oorlog. Doodgaan lijkt me op zichzelf niet zoo erg, maar als jij terugkomt, wil ik toch wel erg graag ook nog leven. Maar als ik niet meer bij je kan zijn, weet dan dat ik ontzaggelijk veel van je gehouden heb. Deze 4 jaren zijn verreweg de mooiste en beste van mijn leven geweest. Ik ben deze jaren in heel veel tekort geschoten, en ik zou het, als ik ‘t over kon doen, misschien beter doen. Maar toch was ‘t, wat mij betreft, zoo goed. Ik ben tot nu toe met jou héél gelukkig geweest. En jij?’

We weten niets. Alleen, dat jullie in kampkleeding vertrokken zijn

Dan zwijgt het dagboek tot Sijtje eind maart de draad weer oppakt, onwetend dat ze inmiddels weduwe is geworden. Brieven schijnen er niet meer te zijn gekomen uit Duitsland. Zijn laatste woorden tot haar zou dan zijn brief van 20 augustus geweest zijn, die hij besloot met: ‘De sokken bevallen uitstekend. Heb geen voetklachten meer. Houd je goed. Jouw Bobs.’

Geen hoogdravende woorden, geen heldendom dan slechts het plichtsgevoel, de verantwoordelijkheid jegens de opgejaagde medemens. De dramatiek ligt in het feit dat twee mensen die van elkaar hielden, gescheiden werden en onwetend van elkaar hun weg moesten vervolgen. De omstandigheden waaronder Bob stierf, zijn onbekend.

Sijtje reisde op 13 oktober 1945 naar Denemarken waar ze tot 17 november met een gezelschap diverse plaatsen bezocht. Ze hield een reisverslag bij. In 1964 bezocht zij haar zus Ali in Lambaréné in Gabon. Sijtje Bruinvis-Silver is nooit hertrouwd en overleed op 19 mei 2007, vijf dagen voor haar 96e verjaardag.

BRONNEN
Dagboek Sijtje Bruinvis-Silver, <https://marcelvanellen.wordpress.com/lange-artikelen/>
Ed Bruinvis: Verslag van het gesprek met Jan Brunekreef, 18-7-1985
Doeko Bosscher Haast om te sterven; het korte leven van Fritz Conijn, Prometheus/Bert Bakker 2015

NOTEN
1. Gesprek, gehouden op 18 juli 1985, dat Brunekreef had met Ed Bruinvis, een neef van Bob en zoon van diens broer Piet (1920-2015).Alkmaar.

DIEDERIK ATEN

De rubriek waarin redacteur Lisa Oskamp bekende en minder bekende Alkmaarders interviewt over hun band met geschiedenis.

Diederik Aten is waterschapshistoricus bij Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

WELK OBJECT OF SCHILDERIJ IN STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR HEEFT INDRUK OP U GEMAAKT?

Een gezicht op Alkmaar vanaf het water van de Schermer gemaakt door Hendrik Vroom. Dat is een topstuk! Hij heeft Alkmaar neergezet als waterstad. Het is het enige bekende beeld van een gezicht over het water van zo'n binnenmeer.

WAT IS UW FAVORIETE HISTORISCHE BOEK?

In het kantoor van het hoogheemraadschap hebben we momenteel een tentoonstelling over wateroverlast in heden en verleden. Daardoor kwam ik het plakplaatjesalbum over de watersnood van 1916 weer tegen. Waterland, de oostkant van de Zaanstreek en bijna de hele Anna Paulownapolder stonden blank. Theehandel Ter Wee gaf een boek uit over deze ramp. Het verhaal stond erin en je kon plaatjes bij de thee verzamelen en erin plakken.

WELKE HISTORISCHE PERSOON SPREEKT U HET MEEST AAN?

Jan Adriaanszoon Leeghwater vind ik een fascinerende man. Hij was een selfmade man en heeft het ver geschopt. Eigenlijk zat hij in de polderconsultancy. Het lukte hem om kennis te maken met hooggeplaatste personen en aan opdrachten te komen. Hij had ook een goed gevoel voor publiciteit en schreef bijvoorbeeld een kroniekje over Craft en De Rijp. Alles wat hij schrijft, klopt ook daadwerkelijk.

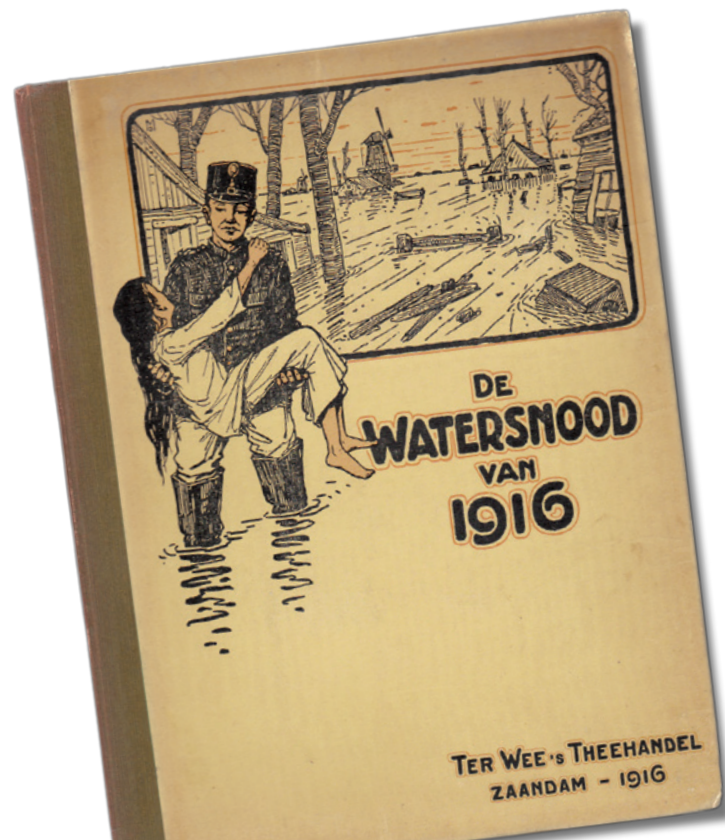
ALS U EEN (HISTORISCHE) DOCUMENTAIRE ZOU MOGEN MAKEN WAAR ALKMAAR EEN ROL IN SPEELT, WAAR ZOU DEZE OVER GAAN?

Over Alkmaar als zeer vooruitstrevend centrum van

windmolentechnologie in de 15e en 16e eeuw. Alkmaar heeft een voortrekkersrol gehad als molenstad. De eerste windwatermolen en houtzaagmolen stonden in Alkmaar. Het Achtermeer, Vroonermeer, Zwijsmeer en Boekelermeer worden allemaal drooggemaakt in die tijd. Het centrum van die technologie lag rond Alkmaar.

WELK NUT HEEFT GESCHIEDENIS VOLGENS U?

Om goed te kunnen duiden, moet je een langetermijnblik ontwikkelen. Anders ben je een reiziger die ergens naar toe gaat, maar niet weet waar hij vandaan komt. Dat wordt ontzettend ingewikkeld. Er is geen toekomst zonder verleden.

WAT ZOU ELK KIND OP SCHOOL MOETEN LEREN OVER GESCHIEDENIS?

Je kunt de huidige tijd beter begrijpen door voorbeelden uit het verleden te halen. Denk bijvoorbeeld aan de snelle klimaatverandering waarbij water weer belangrijk wordt. De voorraad zoet water in het IJsselmeer en Markermeer is eindig dus dat moet je goed benutten. Toen het IJsselmeer nog Zuiderzee was, vormde brak water een groot probleem. Het kan helpen om daarnaar terug te kijken.

WAT VINDT U VAN DE TRADITIE VAN 8 OKTOBER?

Het is een waardevolle traditie, maar wel een Alkmaars feest. De omliggende dorpen en zeker de plaatsen die nu deel van de gemeente Alkmaar uitmaken, zouden eigenlijk meer betrokken moeten worden, want zij hebben ook, en soms met nog veel meer ellende dan in de stad, met de inval van de Spanjaarden in het Noorderkwartier te maken gehad.

WELK STANDBEELD IN ALKMAAR IS UW FAVORIET?

Het standbeeld van Adriaen Antonisz. op de Noorderkade. Hij was als landmeter betrokken bij de droogmaking van de Zijpe, Berger- en Egmondermeer. In de waterstaat van Noord-Holland heeft hij een hele belangrijke rol gespeeld.

VOOR WIE ZOU U EEN STANDBEELD NEERZETTEN IN DE STAD?

Voor Maria Angelica Daey. Zij was getrouwd met Jan Anthony van Vladeracken, de penningmeester van de polder de Egmondermeer. Hij belandde in het tuchthuis. Hun zoon was te jong om het penningmeesterschap over te nemen. Maria mocht dat doen totdat hij in 1754 meerderjarig werd. Dat is volslagen uniek voor die tijd, een

vrouw die optreedt als penningmeester van een waterschap!

WAT IS VOLGENS U EEN ONONTDEKTE HISTORISCHE PLEK IN ALKMAAR?

Het gemaal Achtermeer aan de Cort van der Lindenkade. Het dateert uit 1913 en is nog compleet maalvaardig. Toen we laatst heftige regenval hadden, sprong dit gemaal bij. Het bemaalt de oude polder Achtermeer. Dat is een bijzonder monument op zich, want het is de oudst bekende droogmakerij.

WAT BEZOEKT U OP OPEN MONUMENTENDAG?

Ik geef zelf altijd uitleg in het Noorderpolderhuis in de Schermer. De herenkamer waar vroeger het bestuur van de Schermer vergaderde is te zien. In de timmerschuur is zelfs nog de oudste kegelbaan ter wereld aanwezig. Het bestuur kreeg namelijk altijd een schouwmaaltijd als ze de dijken hadden gecontroleerd in de herfst en daaraan voorafgaand werd er gekegeld.

ALS U EEN DAG TERUG ZOU MOGEN IN DE ALKMAARSE GESCHIEDENIS NAAR WELK JAAR VERTREKT U DAN?

Op 4 juli 1612 bezochten de prinsen Maurits en Frederik Hendrik de pas drooggevalle Beemster. Er was nog geen brug over de ringvaart, dus deze werd met schepen gemaakt. In Middenbeemster hebben ze met koopman Dirk van Os en andere voorname personen de maaltijd gebruikt. Ik heb de rekening van de catering gezien, dat was een stevig bedrag. Het leuke is dat Leeghwater de heren aan tafel mocht bedienen. Het laat zien hoe goed hij was in netwerken. Hier had ik graag bij geweest.

OP DE BRES VOOR HET ERFGOED

Cornelis Bruinvis
en Victor de Stuers

Bertus Bakker

1. *Braakensiek, Portret van Jhr.mr. Victor Eugène Louis de Stuers, tekening, ca. 1900. Stadsarchief Amsterdam.*

van Rijksadviseurs ter ziele was gegaan, viel hem nage-
noeg de totale heerschappij over de monumentenzorg in
de schoot. De Stuers bestierde een enorm werkterrein en
wist zijn stempel op tal van zaken te drukken, zoals een
nieuwe opzet voor het tekenonderwijs, behoud en
restauratie van talloze monumenten, maar ook de bouw
van een nieuw Rijksmuseum. Daarnaast ontpopte De
Stuers zich tot een productief publicist, om niet te
zeggen geducht polemist.

Hoe kon nu De Stuers dat uitgebreide, grotendeels
onontgonnen terrein van de monumentenzorg overzien?
Nationale databanken bestonden nog niet en daarom
werkte hij met een netwerk van correspondenten in het
land. Het waren gelijkgestemde geesten - onder anderen
predikanten, leraren, architecten of plaatselijke archivaris-
sen - die net als hij fel ageerden tegen het 'vandalisme'
dat het lokale of regionale erfgoed bedreigde. Hun
activiteiten zouden vaak leiden tot de vorming van
stedelijke musea en stadsarchieven. En zo verschijnt de
Alkmaarse apotheker Cornelis Bruinvis (1829-1922) ten
tonele.

Eind december 1874 werd Bruinvis officieel benoemd tot
correspondent van de eerdergenoemde Commissie van

2. *Portret van C.W. Bruinvis, foto, ca. 1900 (ingekleurd). RAA.*

Rijksadviseurs. Zijn activiteiten als lokale voorvechter van
monumentenzorg waren in Den Haag kennelijk niet
onopgemerkt gebleven. Twee jaar eerder immers was op
zijn initiatief een commissie tot oprichting van een
stedelijk museum geïnstalleerd. Verder was Bruinvis een
verwoed verzamelaar van kunst en archivalia en hoorde
hij in 1873 tot de organisatoren van de grootscheepse
viering van 300 jaar Ontzet.

Kort voor zijn installatie als correspondent had Bruinvis
zijn apotheek weten te verhuren en was hij als lid van de
liberale partij benoemd in de gemeenteraad. Hij had nu
de handen vrij om aan de slag te gaan als redacteur van
de *Alkmaarsche Courant*. De lezers van de *Heldersche
en Nieuwendieper Courant* kenden hem al, want sedert
1871 publiceerde hij hierin zijn 'Brieven uit Kennemer-
land'. In die rubriek, die hij zou volhouden tot 1886,
becommentarieerde hij het reilen en zeilen in Alkmaar,
zoals bouwactiviteiten, stadspolitiek, industrialisering,
stadsfeesten en ontwikkelingen in het kerkelijke en
culturele leven. Bruinvis had een vlotte pen, maar was
daarnaast ook vaardig met de tekenstift. Van zijn hand
zijn tal van fraaie tekeningen bewaard gebleven onder
andere van monumenten die kort nadien werden
gesloopt, zoals de stadspoorten van Alkmaar. (Afb. 3)

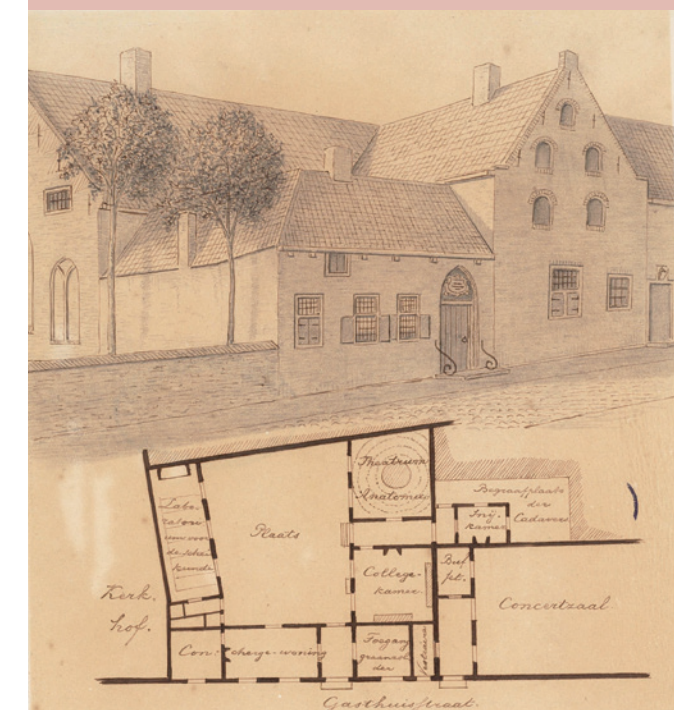
Onlangs kwam van hem nog een serie tekeningen aan
het licht in Museum Catharijneconvent.¹

In zijn eerste jaar als correspondent speelde in Alkmaar
de kwestie van het eventuele herstel van de toren van het
diaconiehuis (Hof van Sonoy). (Afb. 4) De Ned. Hervormde
gemeente noch de stedelijke overheid wensten hieraan
geld te geven en daarmee stond het voortbestaan van dit

Na een pleidooi van Bruinvis werd echter toch de portemonnee getrokken

illustere monument op de tocht. Na een hartstochtelijk
pleidooi van Bruinvis werd echter toch de portemonnee
getrokken. Zijn eerste succes als monumentenzorger.
Een andere affaire uit 1875 liep slechter af. De gotische
kerk van Nieuwe Niedorp verkeerde in bouwvallige staat
en de Hervormde Gemeente wilde het gebouw daarom
slopen. De Rijksadviseurs, i.c. De Stuers en Cuypers,

3. *C.W. Bruinvis, De geneeskundige school
aan de Gasthuisstraat, tekening, 1874. RAA.*

4. Gezicht op het Diaconiehuys (Hof van Sonoy).
Foto, 1865. RAA

adviseerden met klem de kerk te laten restaureren, maar deze raad werd in de wind geslagen. Bruinvis was des duivels. Hij schreef De Stuers het volgende:

‘Over de kerk te Nieuwe Niedorp vond ik onlangs in de Held. en Nieuwed. Courant een dwaas bericht, eene mededeeling n.l. van de bemoeiingen der Adviseurs ten behoeve van dat gebouw, waarbij de restauratieplannen van den heer Cuypers als tamelijk idealistisch beschouwd werden en gezegd werd, dat Kerkvoogden, de adviseurs gehoord, nu nog eens een “ervaren en practisch” bouwkundige zouden raadplegen! Ik heb dit fraais onverwijd beantwoord met aanvoering wie mr. C. is, en gevraagd wie men tegenover hem zou durven stellen, wie den moed zou hebben zich daartoe te laten gebruiken. Ik gis, den opzichter der Vier Noorderkoggen de Heer (G. de Heer, BB), te Medemblik. Niedorp is een rijke plaats en dubbel jammer zou het daarom zijn indien men met dergelijk man in zee ging.’²

Bruinvis zat er niet ver naast met zijn gissing, want er zou uiteindelijk een neogotische kerk verrijzen naar ontwerp van de Medemblicker stadsarchitect A.T. van Wijngaarden.

Als correspondent hield Bruinvis zijn Haagse superieur op

de hoogte van het wel en wee van de monumenten in en rond Alkmaar. Hij signaleerde sloopplannen, attendeerde hem op kunstveilingen, informeerde hem over zijn eigen aankopen van kunstvoorwerpen en ander historisch materiaal. Ook verrichtte Bruinvis tal van opmetingen van oude kerken in de omgeving van Alkmaar en vertaalde die vervolgens in bouwtekeningen die hij naar Den Haag zond. De Stuers, die ook zelf een getalenteerd tekenaar was, kon dit hogelijk waarderen. (Afb. 5)

De kundigheid van De Stuers was voor Bruinvis boven elke twijfel verheven. Tijdens een bezoek aan de Grote Kerk van Dordrecht had hij van de kosteres vernomen dat De Stuers en Cuypers afgietsels hadden gemaakt van de decoraties van de koorbanken, maar dat de kerkmeesters daar spijt van hadden, omdat het snijwerk erdoor zou hebben geleden. ‘Dat geloof ik niet – viel ik uit – uwe kerkmeesters laten dit prachtwerk verwaarloozen en verrotten, en mijnheer de Stuers stelt heel Nederland en heel Europa in staat er genot van te hebben’.³

De kundigheid van De Stuers was voor Bruinvis boven elke twijfel verheven

Al in 1844 had Bruinvis een tekening gemaakt van het Koning-Willemshuis aan de Pieterstraat. (Afb. 6) Vijftig jaar later schreef Bruinvis aan De Stuers dat het voortbestaan op het spel stond. Door bemiddeling van De Stuers werd een commissie van notabelen gevormd die via een nationale collectie geld bijeen trachtte te brengen voor een restauratie. Aanvankelijk had dit weinig succes, maar mede door een genereuze gift van 50 gulden van De Stuers, werden andere donateurs over de streep getrokken en bleef het pand voor Alkmaar behouden.

Dat gold ook voor het houten plafond van de Grote Kerk. In 1885 liet Bruinvis weten dat de beschildering uit 1518 van de hand van Jacob van Oostsanen door de slechte staat van het houtwerk gedoemd was te verdwijnen. Op instigatie van De Stuers kwam het eikenschot uiteindelijk terecht in het Rijksmuseum. Veertien jaar later vroeg De Stuers aan Bruinvis of de kerkvoogden wellicht geïnteresseerd zouden zijn in terugkoop van het plafond. Zo’n poging was volgens Bruinvis echter vruchteloos omdat er inmiddels een ander plafond was aangebracht. Zelfs een

kosteloos aanbod om het in depot te bewaren zou naar zijn mening worden afgeslagen.⁴ Gelukkig zou het gewelf uiteindelijk toch in Alkmaar terugkeren.⁵

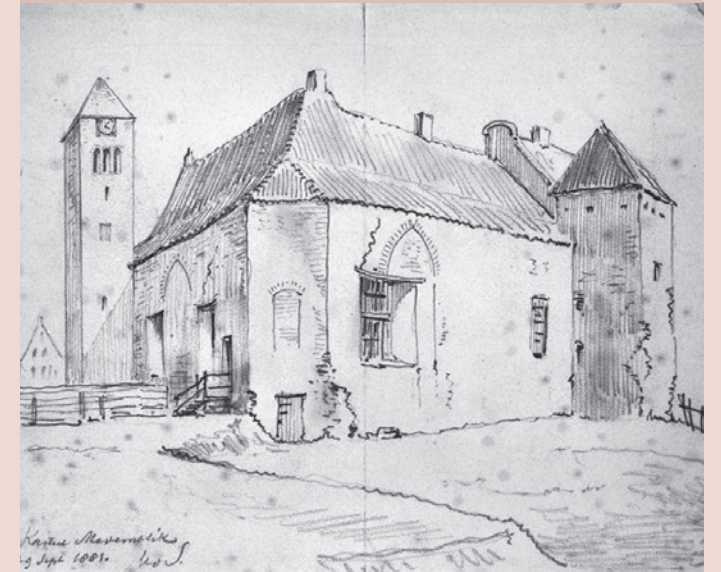
Uit de hierboven vermelde affaire Nieuwe Niedorp mag blijken dat Bruinvis grote bewondering koesterde voor architect Cuypers. In 1885 liet hij De Stuers dan ook weten dat hij zich graag wilde aansluiten bij het huldebeetoon aan de bouwmeester na het gereedkomen van diens Rijksmuseum. Hij had hiervoor ook de Alkmaarse geestelijkheid benaderd, maar die hield de boot wat af. Bruinvis vermoedde dat er oud zeer zat bij het kerkbestuur: ‘heel veel warmte ontmoet ik dus niet, en herinner ik mij den bouw der S. Laurentiuskerk, waarvoor C. de hoofddeuren en de bouwstof der 4 hoofdzuilen vergeten had, dan is daarvoor misschien aanleiding.’⁶ Overigens had Bruinvis wel enige kritiek op het nieuwe Rijksmuseum. Zo vond hij dat de hoogte van de Rembrandtzaal afbreuk deed aan de grootte van de *Nachtwacht* en ook was de lichtval van boven niet optimaal.

Cuypers mocht dan een fenomeen zijn, zijn restauratie- en renovatiepraktijk was bepaald niet onomstreden. Met zijn voorkeur voor de middeleeuwse en dus als rooms geziene bouwstijlen en zijn soms rigoureuze bouwkundige ingrepen die dikwijls meer op nieuwbouw dan op restauratie neerkwamen, lokte hij de nodige kritiek uit. Daar kwam bij dat de architect dankzij zijn vriendschap met De Stuers onmiskenbaar een bevoorrechte positie innam bij opdrachtverleningen. En als klap op de vuurpijl – eind jaren 1880 was nog maar 10% van de ambtenaren rooms-katholiek tegenover ruim 84% protestants-christelijk – was dit machtige duo ook nog eens rooms-katholiek. (Afb. 7) Antipapistische verdachtmakingen waren dan ook niet van de lucht. Het hielp ook al niet dat koning Willem III verstek liet gaan bij de opening van het Rijksmuseum dat in zijn ogen al te veel op een klooster leek.

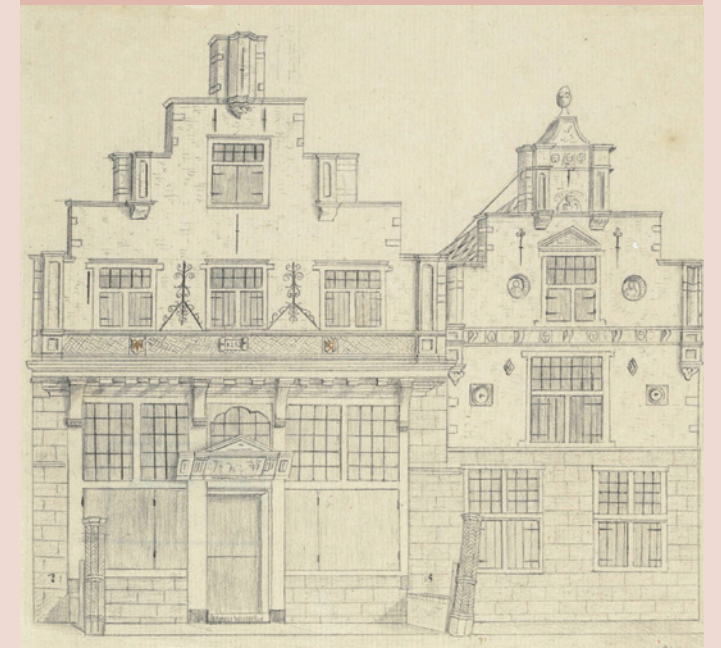
Hoewel zelf doopsgezind ergerde Bruinvis zich danig aan de beschimpingen aan het adres van het roomse tweetal. Nadat De Stuers weer eens was beschuldigd van het propageren van de ‘kloosterstijl’ zond Bruinvis hem een gedicht met daarin de volgende regels:

*Gij, wakker strijder, gordt u aan
Om d’euvlen aanval af te slaan.
Mij dunkt, laat ‘t kwaad nog wat bekijken,
De eer zal wel aan Cuypers blijven.’⁷*

5. Victor de Stuers, Kasteel Radboud te Medemblik, tekening, 1881. De Stuers, die bij de restauratie van het kasteel betrokken was, vulde op basis van oude prenten in deze schets ook de verdwenen resten van het kasteel in.

6. C.W. Bruinvis, De dubbele gevel van het Koning Willemshuis op de hoek van de Pieterstraat en de Koningstraat, tekening, 1844. RAA.

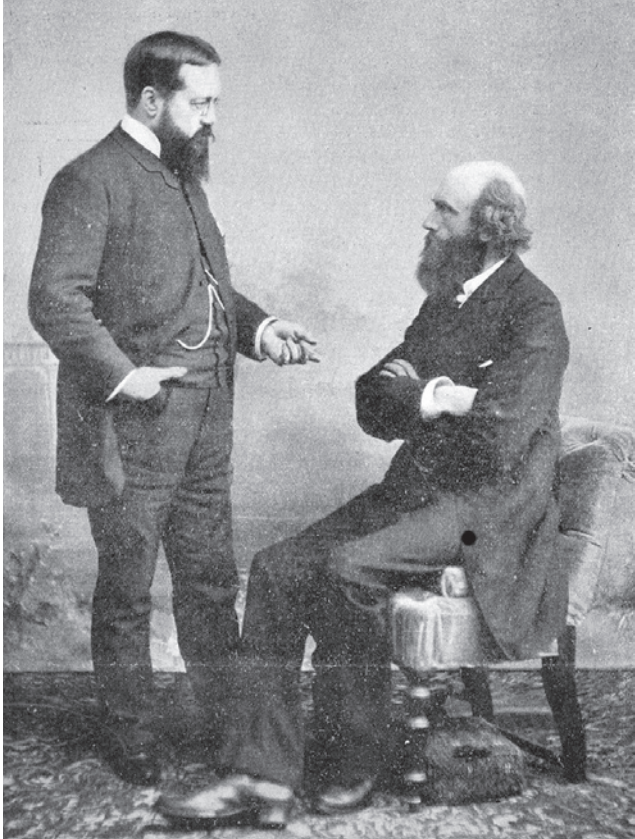

De Stuers dankte Bruinvis weliswaar voor zijn poëtische vertolking, maar voegde daar wel aan toe:

*‘Of u gelijk heeft met uw raad om te zwijgen over het godsdienstig vooroordeel waaronder men Cuypers en mij aanvalt, is een andere vraag. [...] Gij weet niet hoeveel tegenstand ik wegens religie ondervindt! Gisteren vernam ik dat men een gotisch stadhuis wil verbouwen, maar een autoriteit zocht: daarbij was de boodschap: “vooral niet Cuypers, de Stuers of iemand van hun vrienden.” [...] Met zulk vee heb ik te worstelen.’*⁸

Na 1900 nam men in de architectenwereld steeds meer afstand van de restauratiepraktijk van Cuypers. Weliswaar namen maar weinigen het radicale standpunt in van de beroemde criticus John Ruskin – restauratie was in diens

7. Victor de Stuers en Pierre Cuypers, foto, ca. 1880. De Stuers was een opvallend kleine man. Op de meeste foto's van hem en Cuypers is hij daarom staand afgebeeld en Cuypers zittend.

8. Het pakhuis ‘De Vigilantie’ aan het Verdronkenoord op de hoek van de Zoutsteeg, foto ca. 1895. RAA

ogen ‘the most total destruction which a building can suffer’ – maar er was een groeiende groep architecten die van mening was dat men gebouwen onderhouden, maar niet herstellen moest. Bruinvis had weinig op met deze visie.

*‘Wil men nu ons land voorzien van een goed getal schilderachtige bouwvallen dan moet men de monumenten onderhouden, d.i. voor ¾ aan hun lot overlaten [...]. Maar wil men een Kunstwerk der vaderen; althans voor 3 volgende eeuwen, in stand houden, dan dient men de gewraakte manier van Cuypers – de Stuers te volgen. Zoo onderhoudt men met succes, zoo verdwijnt het door den tijd of door moedwil misvormde, zoo komt het schoone weer tot zijn recht. En het is gewis geen zonde als men bij dergelijk noodig herstel een wanstaltig aanplaksel van jonger datum verwijdert, als men een onvoltooid gebleven hoekje in den stijl van het geheel voltooit.’*⁹

Sowieso had Bruinvis weinig op met de ‘moderne’ bouwkunst. Met lede ogen zag hij dat indrukwekkende monumenten als het fraaie zeventiende-eeuwse pakhuis De Vigilantie aan het Verdonkenoord steeds meer in verval raakten. Omdat de eigenaar een onbemiddelde brandstof-fenhandelaar was, viel het ergste te vrezen. (Afb. 8)

*‘Zoo ziet men het karakteristieke ten ondergaan. En wat hier geknoeid wordt door van elders gekomen timmerlui, die niets geleerd en gezien hebben en zich brutaal als architecten aankondigen, is treurig. Hun z.g. stijl heet “modern”. Een leelijke moderne dameshoed verdwijnt met een paar jaren, maar zulk modern bouwgeknutsel moet allicht een paar eeuwen duren.’*¹⁰

Het is dan ook niet verrassend dat Bruinvis voor de nieuwe ster aan het bouwfirmament – Berlage – weinig waardering kon opbrengen. Op 6 september 1900 was Bruinvis in Den Haag, maar omdat hij veel te doen had, kon hij helaas niet bij De Stuers in de Parkstraat op visite.

*‘Had ik U ontmoet, dan zou ik gaarne eens Uwe meening vernomen hebben over de Berlage-gewrochten, vooral over de nieuwe beurs. Spreek ik daarover met amsterdammers, dan schijnen zij huiverig hunne meening te uiten; en zeg ik hoe leelijk en met de omgeving strijdig ik den bouw vind, dan mompelt men van: niet gereed, afwachten e.d.g. De onverdeelde muurvlakken aan voorgevel en toren schijnen mij te vragen om begroeiing met klimop en flankering met zwaar geboomte, om vervolgens overgezet te worden op een engelsch landgoed.’*¹¹

Zijn Haagse collega zal erom geglimlacht hebben, want hij was evenmin een fan van deze moderne architectuur.

Bruinvis en De Stuers: twee monumentenbeschermers pur sang. De een op lokaal, de ander op nationaal niveau. Beiden stelden zij hun leven in dienst van hun ideaal: de bescherming van het erfgoed. Bruinvis het langst van de twee. In 1887 werd hij wethouder en bleef dit tot 1899. Het jaar daarop werd hij als zeventigjarige op eigen verzoek benoemd als onbezoldigd gemeentearchivaris en eigenlijk is hij dat tot zijn dood op 92-jarige leeftijd gebleven. De Stuers werd niet ouder dan 72 jaar. Van 1900 tot zijn dood was hij actief als Kamerlid, maar ook in de rol van parlementariër bleef hij zich hard maken voor het behoud van ons nationale erfgoed. (Afb. 9)

BRONNEN:

1. Vriendelijke mededeling van Lisette Blokker (RAA).
2. Brief Bruinvis aan De Stuers, 12-10(?) -1875, Nationaal Archief (NA) 2.21.355 – 49.
3. Brief van Bruinvis aan De Stuers, 11-9-1881, NA idem.
4. Brief Bruinvis aan De Stuers, 18-1-1898, NA idem.
5. W. Haakma Wagenaar, ‘Het in 1885 verdonkeremaande gewelf uit de Sint Laurenskerk’, in: Bitter, P. & L. Noordegraaf (eds), De Sint Laurens in de steigers. Bouwen, beheren en restaureren van de Alkmaarse Grote Kerk (Hilversum 2002).
6. Brief Bruinvis aan De Stuers, 31-5-1885, NA idem
7. Brief Bruinvis aan De Stuers, maart 1900, RAA 0850 – 510.
8. Brief De Stuers aan Bruinvis, 18-3-1900, RAA idem.
9. Brief Bruinvis aan De Stuers, 20-7-1915(?), NA idem.
10. Brief Bruinvis aan De Stuers, 3-4-1909. NA idem.
11. Brief Bruinvis aan De Stuers, 6-9-1900. NA idem.

9. Cornelis Willem Bruinvis in zijn werkkamer, foto, ca. 1919. RAA.

Alkmaar en de regio verdienen

EEN MUSEUM MET EEN KRACHTIGE UITSTRALING

Na Sandra de Vries, Lidewij de Koekkoek en Patrick van Mil gaat Marringje Rikken als directeur de komende jaren vorm en inhoud geven aan Stedelijk Museum Alkmaar. 'Ik vind dit een hele interessante periode om directeur te zijn, met alle veranderingen die op ons afkomen.'

VERTEL KORT WIE JE BENT EN OVER JE WERKERVARING

Ik kom uit Veenendaal. Op mijn zeventiende ben ik kunstgeschiedenis gaan studeren in Amsterdam. Ik werd gegrepen door de vroegmoderne periode (1500-1800) van de Nederlanden, waar de samenleving in rap tempo veranderde en waarin de kunst tot grote hoogte werd gestuwd. Na mijn studie heb ik twee jaar als junior conservator 17de-eeuwse Nederlandse kunst bij het Rijksmuseum gewerkt. Daarna ben ik als docent kunstgeschiedenis in Amsterdam aan de slag gegaan, wat ik combineerde met promotieonderzoek naar diervoorstellingen aan de Universiteit Leiden. Ook heb ik nog een paar jaar bij het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis in Den Haag gewerkt. Tien jaar geleden kwam ik bij het Frans Hals Museum terecht, waar ik lang verschillende functies heb gecombineerd, wat heel interessant was, om inzicht in organisatiestructuren te verkrijgen en met verschillende belanghebbenden te werken, maar op een gegeven moment was ik eraan toe me aan één organisatie te verbinden en bij te dragen aan veranderingen.

HOE IS HET VOOR JE OM DIRECTEUR VAN STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR TE ZIJN?

Ik vind dit een hele interessante periode om directeur te zijn, met alle veranderingen die op ons afkomen, zoals de transitie naar een duurzame en digitale samenleving. Ik kende Stedelijk Museum Alkmaar al redelijk goed, want ik bezoek al jaren de vele, mooie tentoonstellingen die

zijn gerealiseerd. De voorbereidingen voor de tentoonstelling over Maarten van Heemskerck, die nu te zien is in zowel Stedelijk Museum Alkmaar, Frans Hals Museum als Teylers Museum begonnen ruim zeven jaar geleden. Ik heb de afgelopen jaren gewerkt aan het deel in het Frans Hals Museum, waar de vroege carrière van Van Heemskerck wordt gepresenteerd.

WAT IS JOUW PLAN VOOR HET MUSEUM EN WAT GAAT DE BEZOEKER DAARVAN TERUGZIEN DE KOMENDE TWEE, DRIE JAAR?

Het museum is er voor iedereen. Het wekt nieuwsgierigheid en reflectie op bij actuele thema's en zo laten zien hoe cultuur en erfgoed bijdragen aan een duurzame samenleving voor toekomstige generaties.

Als museum willen we graag laten zien dat er groter gedroomd mag worden

Ik wil de beginperiode gebruiken om met verschillende mensen, instellingen en gemeenschappen in Alkmaar kennis te maken en te horen waar zij behoefte aan hebben en hoe zij willen participeren.

HOE GA JE DE AANDACHT VAN DE ALKMAARDER VASTHOUDEN OF JUIST TREKKEN?

Een grote groep Alkmaarders weet ons gelukkig al te vinden en door onze vernieuwde collectiepresentatie en tentoonstellingen willen we hen blijven bedienen. We willen er voor alle Alkmaarders zijn.

Uitbreiding van het museum is noodzakelijk. We hebben grote behoefte aan een workshopruimte om daar met kinderen, jongeren, ouderen en gemeenschappen aan de slag te kunnen gaan, en een ruimte om ook hedendaagse kunst te kunnen tonen. We moeten nu nadenken over wat we aan hedendaagse kunst voor de toekomst willen verzamelen.

WAT IS HET BELANG VAN HET MUSEUM VOOR DE REGIO?

De collectie van het museum heeft een sterke lokale verankering, met een landelijke uitstraling en internationale reputatie. Het museum trekt dan ook in toenemende mate meer bezoekers uit de regio en van ver daarbuiten. Alkmaar is het energieke hart van de regio en functioneert al eeuwenlang zowel als magneet, markt en motor. Dat geldt ook voor het museum. Daarom verdienen Alkmaar en de regio ook een museum met grote zichtbaarheid en een krachtige uitstraling. Als museum willen we graag laten zien dat er groter gedroomd mag worden, het is een plek van en voor verbeelding die laat zien wat we kunnen leren van het verleden en hoe de toekomst eruit kan zien.

Gaat dat zien!

De tentoonstelling Maarten van Heemskerck is te zien t/m 19 jan. 2025 in Stedelijk Museum Alkmaar, het Frans Hals Museum en Teylers Museum: één tentoonstelling in drie musea.

Zie www.stedelijkmuseumalkmaar.nl voor meer informatie.

**STEDELIJK
MUSEUM
ALKMAAR**

Een foto gemaakt in 1867 gemaakt vanaf het station van Alkmaar, richting de stad. Foto's uit deze vroege jaren van de fotografie in de collectie van het Regionaal Archief zijn, bij wijze van spreken, op de vingers van een hand te tellen. Fotografie was een specialisme dat maar weinig mensen machtig waren en elke foto uit deze periode is per definitie heel bijzonder.

Een gezinsportret gemaakt in de studio van de bekende Alkmaarse Dames Vlaanderen. Zo'n beetje het gehele werkarchief van deze twee fotograferende dames is bewaard gebleven en ligt nu opgeslagen in het koudedepot van het Regionaal Archief. Letterlijk tienduizenden, misschien wel meer dan honderd-duizend glasplaatnegatieven groot. Voornamelijk individuele portretten en gezinsportretten. Talloze koppen ... Een kleine selectie (ruim 1400 exemplaren) is gescand en staat op de beeldbank. Doorgaans is er niets bekend over de opname; wie zien we nu eigenlijk?

FOTOARCHIEFBEHEER

Ruud Kersten

Sinds de introductie van de mobiele telefoon mét camera, heeft de digitale fotografie een enorme vlucht genomen. Er wordt maar raak geknipt want 'het kost niks'. Waar blijven al die foto's? Nou, deels bij het Regionaal Archief Alkmaar bijvoorbeeld. Terwijl de stroom analoge schenkingen niet opdroogt. Integendeel zelfs. Een gesprek met directeur Paul Post en Jesse van Dijn, conservator beeldcollecties, over de uitdagingen die dat oplevert. 'Als er heel veel is moet je ook concluderen dat je niet alles kunt bewaren en goed ontsluiten.'

Post: 'Er is verschil tussen professionele fotografie en wat wij allemaal op onze telefoontjes en computers hebben staan. Een deel van die particuliere fotografie, van mensen die het leuk vinden dat hun foto's goed bewaard blijven, zal hier terechtkomen. Opdat de kinderen ze later niet weggooien omdat ze er geen belang bij hebben.' Deze schenkers tekenen een overeenkomst dat het RAA – kort door de bocht – kan doen en laten met hun beelden.

Post vervolgt: 'Bij de professionele kant moet je al gauw rekening houden met auteursrechten, omdat het toch een mens z'n broodwinning is; dat materiaal kun je bijvoorbeeld niet zomaar online zetten. Het is voor ons natuurlijk fijn dat we de documentatie hebben, maar als je er iets mee wilt doen – online zetten – dan zul je daar aparte afspraken over moeten maken. Dat proberen we steeds meer te doen. Sterker, dat doen we al standaard wanneer we professionele fotocollecties overhandigd krijgen.'

Het RAA heeft al 'honderdduizenden' foto's uit particuliere collecties en krijgt er zegt Post zo'n 60 collecties per jaar bij. 'Dat varieert van enkele foto's tot letterlijk ontelbare.' Van Dijn: 'Het is ontzettend veel, veel meer dan er bij ons online staat. Er ligt heel veel in onze depots te wachten om ooit weer eens gezien te worden.' Post: 'Maar hier wordt dan tenminste nog gekeken of het zinnig is om iets te bewaren en zo ja dan wordt het meestal op termijn toegankelijk gemaakt, en in elk geval beschreven als collectie. Dat de foto's in die collectie allemaal worden gedigitaliseerd en dat er beschreven wordt wat er op staat is een tweede.'

Dus, het RAA zet in deze moderne tijd veel materiaal online maar mensen moeten niet denken: 'Als het niet online staat, is het er niet'. Van Dijn en Post leggen uit dat het bij een deel van de schenkingen eenvoudig is om tussen de bedrijven door eens een wat foto's te scannen en online te zetten. Maar dat lukt niet altijd en dan is van belang dat het publiek weet dat die collecties wél bij het RAA terug te vinden zijn. Post benadrukt dat het daarom altijd de moeite waard is om bij het RAA navraag te doen of er van een bepaalde fotograaf of onderwerp foto's beschikbaar zijn.

Van Dijn: 'Het is goed om te benadrukken dat het zelden voorkomt dat we dingen kópen. We doen het wel eens na een tip. Maar we zijn niet actief, bijvoorbeeld op veilingssites. Soms wel, dan gaat het om een *once in the life time* kans. We worden nog wel eens benaderd door verzamelaars. Dan gaat het vooral om prentbriefkaarten. Dat zijn massaproducten geweest, er zijn meer exemplaren in roulatie en vaak hebben we ze dan ook al. We redeneren overigens niet als verzamelaars die een collectie compleet willen krijgen. Iets is namelijk nooit compleet.'

Stelt de razendsnelle overgang van analoog naar digitaal het archief nog voor problemen?

Post: 'Mensen maken nu overal foto's van. Vroeger in het analoge tijdperk werden alleen van bijzondere momenten foto's gemaakt.'

Van Dijn: 'Terwijl we hier zitten te praten worden er meer foto's gemaakt dan we ooit hebben gezien.'

Post: 'De vraag is wat er allemaal van bewaard blijft. Al die foto's op Facebook, Instagram: wat wordt er straks mee gedaan?'

De mensen van het RAA grazen natuurlijk niet zelf de

Straatfotografie, een type fotografie dat zeer veel liefhebbers kent. Deze foto is in 1967 gemaakt door Piet Bosman (1914-1986) op de markt in Alkmaar. Er zijn spelregels van kracht bij het publiceren van dit soort foto's; privacy-wetgeving, geregeld via de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) is van kracht. Talloze opnamen in de collectie van het Regionaal Archief zijn niet online raadpleegbaar vanwege dit fenomeen, veroorzaakt door mensen herkenbaar in beeld terwijl ze daarvoor geen toestemming hebben gegeven. Een andere belangrijke kwestie bij het publiceren van fotomateriaal is het geldend auteursrecht. Is de fotograaf die de foto heeft gemaakt en dus in principe in het bezit is van het auteursrecht, akkoord met publicatie?

Een foto gemaakt door R. Verkennis op 4 april 2020. Het betreft een "digitaal-geboren" opname. Tegenwoordig weten we niet beter. Er worden elk uur in de hele wereld meer digitale foto's gepubliceerd (en nog veel meer gemaakt) dan in een heel mensenleven te bekijken valt. Toch heeft het Regionaal Archief Alkmaar besloten deze opname wel in haar collectie op te nemen. Ze toont ons de markt op het Kerkplein in Alkmaar ten tijde van de corona-epidemie en de daarmee samenhangende maatregelen. Een foto die over honderd jaar nog steeds het bekijken waard is, mits we weten wát we eigenlijk zien.

social media af. Dat is onmogelijk. Afwachten is het parool. Post: 'Dan komt er iemand met een harde schijf vol foto's. Dan zegt ie: Ik heb geen tijd gehad om het uit te zoeken, maar hier zijn wat foto's van Alkmaar. Ja, prima denk je dan, maar wie gaat dat allemaal uitzoeken?'

Op 28 maart dit jaar publiceerde NRC een artikel met de kop: 'Dertien miljoen foto's in het archief, en straks zal niemand ze meer zien.' In een opinieartikel uitten curator Maartje van den Heuvel en assistent professor aan de Universiteit van Utrecht Rutger van der Hoeven zorgen over het verdwijnen van Spaarnestad Photo. Dit instituut beheert meer dan 13.000.000 foto's en is gespecialiseerd in het Nederlandse leven vanaf 1867. Nu sluiten de deuren. De archieven blijven bestaan, deze zijn ondergebracht bij het Nationaal Archief in Den Haag, maar de medewerkers verdwijnen. En zonder kennis van de inhoud van deze archieven en digitalisering van het materiaal zijn de fotoarchieven vrijwel niet toegankelijk. Een ontwikkeling die ze bij Regionaal Archief Alkmaar ook zien.

Van Dijk: 'Maar je hebt ook aanbod van fotografen die in de jaren '70 en '80 analoog erop los schoten. En dan heb je het over veertig verhuisdozen, moet je er met je vrachtautootje heen en heb je na afloop een hernia. Dan zie ik: dat is een project dat gaat jaren duren en wat gaat dat kosten. Terwijl de moed je ook wel in de schoenen zakt als een fietskoerier zo'n harde schijf onaangekondigd op je bureau legt. Wat doe je dan? Bewaren! Ontsluiten en beschrijven wat we hebben. Als er dan iemand komt die de inhoud interessant vindt moet hij heel veel tijd meenemen want wij kunnen wat hij nodig heeft niet zomaar oplepelen.'

Wat zijn nu de uitdagingen voor jullie bij het beheer van het fotoarchief?

Van Dijk: 'We zouden heel goed een afdeling kunnen opzetten met tien mensen die full time bezig zijn met beeld.' Post: 'En dat kan niet. Wij hebben geen verdienmodel, we mogen voor onze diensten geen geld vragen volgens de wet Hergebruik Overheidsinformatie. De informatie waarop de overheid de rechten heeft moet voor iedere burger vrij beschikbaar zijn. Die burger mag er dan ook alles mee doen, ook commerciële projecten, zonder daarvoor iets te hoeven af te dragen.' De belangrijkste financiers zijn de gemeenten die aangesloten zijn bij het

RAA, hetgeen verplichtingen met zich brengt.

Van Dijk: 'We werken vaak in projecten. Elke keer als je een project begint heb je een bepaald doel voor ogen: we gaan aan deze collectie werken want dat is echt iets nieuws en we denken dat het publiek dat leuk vindt. We proberen door de bril van het publiek te kijken zonder daarbij te vergeten dat we het werk moeten verdelen over het hele werkgebied. En dat je met allerlei maatschappelijke fenomenen te maken hebt die aan veranderingen onderhevig zijn. En als er in de maatschappij interesse is voor iets, dan proberen we daarbij aan te haken. Vaak wordt dat dan wel gehonoreerd met goede 'recensies', zeg maar.'

De laatste tijd is er veel te doen om de inzet van kunstmatige intelligentie (AI) bij het samenstellen van beeld. Geef een computerprogramma een opdracht en er komt beeld als resultaat. Foto's die bedrieglijk echt zijn, maar niet met de werkelijkheid kloppen.

Je moet toch oppassen dat je niet een foto opslaat en beschikbaar stelt die gemanipuleerd is?

Post: 'Tenzij je dat erbij vermeldt. Maar inderdaad. Daarmee hebben we overigens nog weinig te maken

gehad. In het verleden had je dat ook wel hè. Bekend voorbeeld is een foto van Hitler met drie generaals. Twee jaar later zie je dezelfde foto met twee generaals. Eén generaal is weggepoetst. Dat gebeurt nu natuurlijk ook. Je kunt met AI tegen je computer zeggen: "Lever een foto van de kaasmarkt met die persoon erop". Je zou die foto kunnen opslaan in het archief met een datum erbij en dan zou het daarmee gesanctioneerd zijn dat die persoon op die dag op de kaasmarkt was. Ja, dat is een probleem. Wij staan voor authenticiteit van documenten. Dus je zult altijd heel goed moeten kijken wat de bron is. Ook als gebruiker overigens.'

Van Dijk: 'Het is wel raar om mee te maken dat er nu allerlei materiaal begint te ontstaan waarvan je je kunt afvragen of het nu wel de documentaire werkelijkheid is. Wij zijn brongetrouw zoals dat heet. Er zijn bepaalde standaarden. Dat zijn geen wetten maar die zijn in de loop van de tijd zo gegroeid. Een voorbeeld is een standaard voor het digitaliseren van een oude foto. Maar ja, als je twee oorspronkelijke oude beelden van hetzelfde onderwerp naast elkaar zet, zie je vaak al enorme verschillen in bijvoorbeeld kleur. Het is bijna een filosofische vraag bij de afbeeldingen: wat is hier brongetrouw? Maar wij gaan er niet aan knutselen.'

ALKMAAR EN HET NOORDHOLLANDS KANAAL

Lisa Oskamp

‘Koning-koopman’ Willem I wilde de Nederlandse economie na de Bataafs-Franse Tijd (1795-1813) weer laten bloeien. Hij investeerde kapitalen in de infrastructuur om zo de handel, scheepvaart en industrie weer tot leven te wekken. Het grootste project was de aanleg van het Noordhollands Kanaal. Inmiddels is dat tweehonderd jaar geleden. Waarom werd dit kanaal aangelegd en wat betekende het voor Alkmaar?

KANAAL DOOR ALKMAAR

Keizer Napoleon was al van plan om een kanaal te laten graven tussen Den Helder en Amsterdam. Koning Willem I ging hiermee verder. Het Noordhollands Kanaal moest er komen om de toegankelijkheid van zeehavens te verbeteren. Ook defensiebelangen speelden een rol. De marinebasis Den Helder had namelijk een zwakke plek en dat zou opgelost worden door de aanleg van dit kanaal. Aanvankelijk was het de bedoeling om het kanaal

alleen te gebruiken voor binnenschepen. Den Helder zou een voorhaven van Amsterdam worden. Nadat Amsterdam hiertegen protesteerde, wijzigden de plannen in 1819. Er zou een kanaal komen van ruim 79 kilometer lang, 37 meter breed en circa 6 meter diep. Inspecteur-generaal van Waterstaat Jan Blanken werd verantwoordelijk voor de aanleg.

Blanken had in 1818 al contact gehad met burgemeester

Gijsbert Fontein Verschuier van Alkmaar. Het was namelijk van essentieel belang om de relaties met plaatselijke bestuurders goed te houden aangezien hun steun nodig was. Het stadsbestuur van Alkmaar ging akkoord, omdat Blanken het nieuwe kanaal in plaats van oostwaarts langs de stad, door de stad wilde aanleggen. Hierdoor zou de stad een rechtstreekse verbinding met de zee krijgen en dit zou volgens het stadsbestuur economisch voordeel opleveren.

In mei 1821 begonnen de werkzaamheden in Alkmaar. Al het graafwerk moest met de hand gebeuren. Alleen het wegpompen van het water werd met primitieve pompen gedaan. Via het Zeglis kwam het nieuwe kanaal Alkmaar binnen. Het water ging verder ten zuiden en westen van het Veneetse eiland en aan het einde van de Bierkade verliet het de Alkmaarse binnenstad. Daarop volgde een ruime bocht westwaarts richting Friese buitenpoort. Koning Willem I bracht in juli 1821 een bezoek aan Alkmaar. Onder gejuich van toekijkende Alkmaarders toonde Blanken de koning de voortgang aan het kanaal bij Koedijk.

NADELEN EN VOORDELEN

Het aanleggen leidde helaas tot de sloop van een aantal monumentale bouwwerken. Zo moesten de Boompoot, de Hoge brug en de Waterpoort worden afgebroken. Ook moesten het gildehuis van de zakkendragers en koren-meters, de herberg ‘Het Hof van Holland’ en een winkel-pand wijken voor het water. En de Friese buitenpoort moest later weg.

Er kwam ook iets moois voor terug, namelijk diverse vlotbruggen. Blanken ontwierp deze zelf. Het was goedkoop en snel om een vlotbrug te bouwen, maar de doorvaartopening was klein en de bediening traag waardoor het hinder betekende voor de scheepvaart. Ook het Victoriepark is te danken aan de aanleg van het kanaal. Door het dempen van de oude stadsgracht tussen de Waterpoort en de Friese buitenpoort ontstond een stuk grond, omdat het kanaal hier een ruime bocht maakte. Fontein Verschuier vroeg Zocher uit Haarlem om een plan te maken voor de aanleg van een park en zo geschiedde. Een andere bijvangst was dat het graven van het kanaal een stuk geschiedenis blootlegde. Kasteel de Toren-

burg van graaf Willem II van Holland (1227-1256), Alkmaars oudste kasteel, kwam namelijk tevoorschijn. Diverse resten van de burcht werden tijdens de graafwerkzaamheden gevonden.

ONLUSTEN

Tot de aanleg van het Suezkanaal was het Noordhollands Kanaal het grootste, bevaarbare kanaal ter wereld. De aanleg kostte in totaal 11 miljoen gulden. Dit was veruit het duurste kanaalproject van de koning. Door het oprichten van fondsen kon de koning grote kredieten verkrijgen. Met legale en illegale middelen bekostigde hij deze projecten. Controle door de rekenkamer en het parlement wist de koning te omzeilen.

Diverse delen van het kanaal werden door aannemers en hun arbeiders aangelegd. De aannemer Gerrit Huijskens was verantwoordelijk voor het gedeelte van het kanaal langs Akersloot en Boekel. Hij had alleen veel te laag ingeschreven op dit werk. Hij probeerde er toch nog aan te verdienen door zijn arbeiders een heel laag salaris uit te betalen. Eind mei 1823 pikten zijn arbeiders dit niet meer. Ze belegerden de keet waar Huijskens zich in had verschanst. Toen een paar arbeiders naar binnen probeerden te komen, schoot Huijskens twee arbeiders dood en een derde arbeider raakte zwaargewond. De ingenieur van Rijkswaterstaat probeerde de boel weer een beetje tot rust te brengen. Maar toen Huijskens naar buiten

kwam, werd de menigte direct weer woedend. De aannemer werd doodgeslagen. Na een strafrechtelijk onderzoek werden zes arbeiders veroordeeld.

EFFECT VAN HET KANAAL

De eerste twee zeeschepen voeren in december 1824 door het kanaal. Het ging om het oorlogsschip Bellona dat van Amsterdam naar Den Helder ging en het koopvaardijship Christina Bernardina dat uit Batavia kwam en van Den Helder naar Amsterdam voer. Er was geen officiële opening van het kanaal, maar er waren wel wat feestelijkheden. De *Alkmaarsche Courant* berichtte naderhand: 'De geheele bevolking dezer Stad, deelde heden in de levendigste vreugde, door ooggetuige te zijn, dat Z.M. Oorlogs Fregat Bellona, van 44 stukken, onder bevel van den Kapitein ter Zee en Equipagiemeester Roepel, zonder eenige de minste hindernis, het, ook langs en door deze Stad gegraven Groot Noord-Hollandsch Kanaal, onder het spelen van het Carillon, het muziek der Dienstdoende schutterij, het vlaggen van de publieke gebouwen, schepen en molens, en onder een herhaald hoezee, statig werd doorgevoerd op de reize naar het Nieuwe Diep'.¹

In 1826 was men echter niet meer zo blij met het kanaal. Volgens Fontein Verschuier was de aanleg van het kanaal noodlottig geweest voor de welvaart van de stad. Platte-landsbewoners gingen namelijk liever naar Amsterdam voor hun voorraad en de 'diep-en-kaaigelden' brachten weinig meer op, omdat de meeste schepen Alkmaar

voorbijvoeren. Alkmaarse beurt- of veerschippers waren hun vervoersmonopolie kwijt en herbergiers en logementshouders liepen klanten mis, omdat reizigers niet meer verplicht waren om over te stappen op een andere veerschuit waardoor een overnachting niet meer nodig was.

In 1859 was de mening van het stadsbestuur veranderd. Men liet toen aan de koning weten dat ze tegen de plannen voor de aanleg van het Noordzeekanaal waren, omdat de schepen dan niet langer door het Noordhollands Kanaal zouden varen. De aan- en afvoer van goederen naar de Alkmaarse markten was namelijk toch wel verbeterd en allerlei bedrijven vestigden zich langs het kanaal. Ook profiteerde de stad van de stoombootondernemingen die passagiers en goederen vervoerden. In 1864 richtte Cornelis Bosman bijvoorbeeld de rederij Alkmaar Packet op en deze groeide uit tot een van de grootste stoombootondernemingen in Noord-Holland.

De beslissing om het Noordhollands Kanaal door Alkmaar te laten lopen heeft dus heel wat veranderingen met zich meegebracht. Of de balans meer positief of negatief uitlaat valt te bezien, maar wat wel zeker is, is dat het kanaal na tweehonderd jaar niet meer weg te denken is uit Alkmaar.

NOTEN

1. *Alkmaarsche Courant*, 20 december 1824, blz. 2.

BRONNEN

Harry de Raad, 'Een kanaal dwars door de binnenstad' 25-40 in *Alkmaar verlegt de grenzen. Smaakverandering in de negentiende eeuw* (Alkmaar 2010).
Diederik Aten en Hans Koolwijk 'In kleine kring. Autoritair bestuur tot 1851' 360-370 in *Diederik Aten en Jan Drewes e.a. red., Geschiedenis van Alkmaar* (Zwolle 2007).
Diverse artikelen van Maarten Hell uit 2019 en 2020 op de website *Oneindig Noord-Holland*, zie: *Maarten Hell Archives - ONH*.
Foto's afkomstig uit *Regionaal Archief Alkmaar*

ONGEVRAAGDE INZENDINGEN

Twee wegbereiders van Victorientje

Bertus Bakker

De Franse Revolutie en de Napoleontische oorlogen verwekten in tal van landen nationalistische gevoelens. Een van de erfenissen van dit ontwakend nationalisme vormen de standbeelden die her en der werden opgericht om vaderlandse helden(daden) te eren. In ons land vormde de overwinning op de Spanjaarden in de 80-jarige oorlog uiteraard een rijke inspiratiebron. Toen bekend werd dat in 1873 in Heiligerlee en in Den Briel herdenkingsbeelden zouden worden onthuld, rees het besef dat Alkmaar natuurlijk niet kon achterblijven. In de aanloop naar het derde eeuwfeest van Alkmaars Ontzet leek de tijd rijp om een herdenkingsbeeld te laten ontwerpen. Een aantal notabelen nam hiertoe het initiatief en het was van meet af aan duidelijk dat het niet om een lokaal gedenkteken moest gaan, maar om een nationaal monument. De victorie van 1573 was immers 'eene heilrijke gebeurtenis van algemeen Nederlandsch belang en niet slechts een plaatselijk voorval'.¹ Dat hield in dat er in het hele land geld voor zou worden ingezameld.

Het idee was in de zomer van 1872 nog nauwelijks uit de luiers toen de initiatiefnemers tot hun verrassing ongevraagd twee getekende ontwerpen kregen opgestuurd. De ene tekening was afkomstig van de Hoornse architect Alexander Bleijs (1842-1912), bekend van onder andere de Nicolaaskerk tegenover het Centraal Station in Amsterdam. De uitvoering van het beeld zou hij overlaten aan beeldhouwer Leonard de Fernelmont (1842-?) met wie hij vaak samenwerkte.² De andere tekening was van de hand van beeldhouwer Joseph Graven (1836-1877) uit Den Bosch. Graven was al tweemaal succesvol geweest met het spontaan indienen van een beeldontwerp. Zo had hij in Delfshaven de opdracht binnengesleept voor een beeld van Piet Hein en in Rotterdam voor het *Monument 1572*, een beeldengroep die curieus genoeg niet de inname van het

Joseph Graven, Piet Hein, zandsteen, hoogte ca. 3m. Het beeld in Delfshaven werd op 17 oktober 1870 onthuld. Het is in 1963 vanwege een havenuitbreiding verplaatst naar de huidige locatie bij de Achterhavenbrug.

nabijgelegen Den Briel eert, maar de grootscheepse viering van het derde eeuwfeest. Driemaal bleek echter geen scheepsrecht want in Alkmaar liep zijn poging spaak.

Helaas zijn de twee ontwerptekeningen niet bewaard gebleven. Wel weten we dat het ene ontwerp een strijdend beeld liet zien op een burcht die als pedestal diende. De tweede tekening stelde de Alkmaarse stedemaagd voor met een leeuw. De initiatiefnemers voelden zich nogal overvallen door de beide inzendingen. Omdat ze voor een beoordeling niet alleen op hun eigen oordeel wilden afgaan, wendden zij zich tot de in Alkmaar geboren literator Willem Hofdijk met de vraag om enkele kunstenaars aan te zoeken die samen met hem een advies over de modellen wilden uitbrengen. Tevens vroegen ze de inzenders om een gipsmodel naar hun ontwerptekening te maken.

Hofdijk vond Johann Rennefeld, kunstenaar en secretaris van de Amsterdamse kunstvereniging Arti et Amicitiae, bereid om samen met beeldhouwer Frans Stracké, hoogleraar aan de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten, een soort van jury te vormen. Zonder dat dit trio kunstrechtters de namen van de beeldhouwers kreeg te horen, moesten zij een oordeel over de twee modellen vellen. Ze toonden zich weinig tevreden en waren verbaasd toen ze vernamen dat een van beide modellen van de hand was van de toentertijd gerenommeerde Graven. Van De Fernelmont hadden zij nog nooit gehoord. Voor een definitieve beslissing vonden zowel de initiatiefnemers als de jury het nog te vroeg en daarom vroegen ze de beide beeldhouwers een kleimodel te vervaardigen.

In januari 1873 velde de jury haar eindoordeel en dat was niet mis te verstaan: huns inziens waren de modellen ‘noch het feit noch de stad Alkmaar waardig’. Daarmee was het pleit beslecht. De initiatiefnemers wilden de beide beelden voor het nageslacht bewaren in de oudheidkamer. Of het beeld van De Fernelmont deze weg is gegaan is dubieus, want in het depot van het stedelijk museum staat alleen nog de beschadigde creatie van Graven.

Nu de commissie weer terug bij af was, vroeg zij raad aan Hofdijk. Zoals wel vaker het geval is bij inzendingen, ging de opdracht uiteindelijk naar een lid van de jury zelf. In dit geval was dat Stracké. De kunstenaar maakte niet al te veel haast en daar kwam bij dat de opdrachtgevers commentaar hadden op zijn eerste ontwerp. Ook die proeve is bewaard gebleven. Als we die vergelijken met de uiteindelijke versie dan zien we onder andere dat de opgeheven arm een krachtiger stopgebaar uitbeeldt in de richting van de Spaanse belegeraars vanuit Oudorp. In 1876 was Stracké klaar en kon de gevleugelde genius van de vrijheid worden onthuld. De gehele operatie had bijna f.19.000 gekost, waarvan ongeveer de helft als honorarium voor Stracké. Opmerkelijk genoeg kregen Graven en De Fernelmont geen enkele vergoeding, ook niet nadat ze hiertoe een verzoek hadden ingediend. Graven overleed begin 1877 op 40-jarige leeftijd. De Fernelmont emigreerde naar de VS en woonde eerst in New York en later in Philadelphia.

NOTEN

1. *Notulen van de Algemeene Feestcommissie, 2 november 1872. RAA 317-60*
2. *Van Bleijs en De Fernelmont zijn onder andere het Christus-beeld in de Cyriacus en Franciscuskerk in Hoorn en de twee engelen bij de entree van de r.k. begraafplaats in Medemblik.*

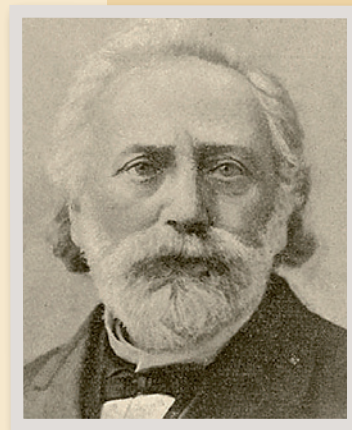
Joseph Graven, Ontwerp voor het Alkmaarse Victorie-beeld, gips, hoogte ca. 60cm, 1872. Collectie Stedelijk Museum Alkmaar. De rechterarm van het beeld is afgebroken. De houten lat in de vorm van een zwaard is aan het beeld vastgespijkerd.

Joseph Graven, Monument 1572 oftewel De Maagd van Holland. Het beeld staat in Rotterdam op de Nieuwemarkt. Het is opgericht ter ere van de inneming van Den Briel door de Watergeuzen op 1 april 1572.

Frans Stracké (1820-1898). Beeldhouwer en vanaf 1868 hoogleraar aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar: Dossier Handelingen Algemeene Feestcommissie. Archiefnr. 0317, inv.nr. 60.

Gezocht: 100-jarige Alkmaarders

In 2025 bestaat de Historische Vereniging Alkmaar 100 jaar. Daarom zijn we op zoek naar Alkmaarders die in dat jaar ook deze respectabele leeftijd bereiken. Wij zouden u graag interviewen over uw blik op Alkmaar en de veranderingen die u de afgelopen eeuw heeft meegemaakt.

Wilt u hieraan meewerken? U kunt contact opnemen met redacteur Gery Baars (gery.baars@hvalkmaar.nl).

BRUGGEN IN ALKMAAR

Ons bestuurslid Lucas Zimmerman is in de jaren 2010 vanuit de Commissie Geschiedenis begonnen met een onderzoek naar de geschiedenis van de bruggen in de Alkmaarse binnenstad. In eerdere korte publicaties in *Oud Alkmaar*, in enkele columns in het *Alkmaars Nieuwsblad* en in Saillant, het periodiek van de Stichting Menno van Coehoorn en tijdens lezingen heeft hij daarvan verslag gedaan. Nu is alles gebundeld en in samenhang gebracht in een boek, over bruggen in Alkmaar met hun historische context, dat voor feestdagen in november bij de boekhandel ligt.

Alkmaar was en is een waterstad. Het leven in en om de stad speelde zich op het water af, de stad had zelfs via de Zuiderzee een open verbinding met de Noordzee. Nu is er een boek dat alles vertelt over de 47 bruggen in de binnenstad van Alkmaar. Te beginnen met: waar komt al dat water eigenlijk vandaan, waarvoor diende het en waarom ligt zo'n brug daar? Naast deze en vele andere vragen komen weetjes uit de ruim duizendjarige geschiedenis van Alkmaar aan de orde die boeiend zijn. Dit alles wordt verteld via verschillende verhaallijnen, vanuit oude stadskaarten, via de namen van de bruggen, de brugty-

pes en de stadsverdediging. Ook gedempte grachten en vervallen bruggen komen langs. Per brug volgt een beschrijving met een foto zoals de brug er nu uit ziet met een zo oud mogelijke afbeelding van de brug. Foto's, prenten, oude kaarten en nieuwe topografische plattegronden verduidelijken de tekst. Alles over de bruggen in Alkmaar is terug te vinden in dit boek.

Verkoop via de boekhandel. Buiten de regio Alkmaar te bestellen via de auteur : lucas.a.l.zimmerman@gmail.com

VERENIGINGSNIEUWS

ALGEMENE LEDENVER- GADERING OP 8 APRIL 2025

In deze vergadering behandelen we het financiële jaarverslag, het verslag van onze activiteiten en de begroting voor 2025. We zullen afscheid nemen van bestuursleden, nieuwe bestuursleden voorstellen en de Oud-Alkmaarprijs uitreiken. De vergaderstukken zijn eind maart beschikbaar via de HVA-website. Een toelichting hierop verschijnt in het eerste nummer van Oud Alkmaar in 2025. In het tweede deel van de vergadering wordt een lezing verzorgd. Deze ALV vindt plaats in Sociëteit Varnebroek.

IN MEMORIAM RUUD KERSTEN

Met veel verdriet hebben wij kennisgenomen van het overlijden van Ruud Kersten, bestuurslid, maar vooral hoofdredacteur van dit tijdschrift *Oud Alkmaar* en alom zeer gewaardeerd.

Als bestuurslid was hij duidelijk, zonder poespas. Als hoofdredacteur had hij bijzondere aandacht voor het menselijk aspect in de historie van onze stad. Wij zullen altijd warme herinneringen aan hem hebben.

Ruud Roemer, voorzitter
Henk de Kruik, secretaris

Al in november 2023 bedenken wij met alle gidsen de wandelingen voor 2024. Het gaat over thema's, data, vertrekpunten en tijdstippen. Dan denk je: volgend jaar gaan we de wandelingen pas lopen, dat duurt dus nog een héle tijd, maarr: nu is het alweer voorbij.

Maar hoe werkt dat? Om te beginnen gooien alle gidsen ideeën voor wandelingen in de hoge hoed. Alle ideeën worden op tafel gelegd en er worden vijf thema's definitief gekozen. Een of twee gidsen schrijven zo'n wandeling uit. Alle gidsen mogen hier commentaar op leveren. Twee of drie weken vóór zo'n wandeling, lopen we deze gezamenlijk 'voor'. En dan komt het: op de wandel-dag staan er gemiddeld acht gidsen op de startplek te wachten op de wandelaars die gaan komen. De grote vraag is altijd: hoeveel? Op 6 mei van dit jaar stonden we zo klaar in de Wortelsteeg om de wandeling 'Gevelstenen' uit te voeren. En er volgden nog vier boeiende wandelingen. In totaal hebben 649 mensen deelgenomen aan onze wandelingen in 2024. Heerlijk. Namens de gidsen dank ik iedereen die is komen wandelen. Maak er samen een fijne kerstperiode van, omarm elkaar tijdens de jaarwisseling en u bent daarna van harte welkom bij onze vijf nieuwe themawandelingen in 2025, die vast iets met ons 100-jarig jubileum te maken hebben!

Kees Verlaan, Voorzitter Team Wandelingen

EINDEJAARSCADEAU 2024

Als lid ontvangt u elk jaar een cadeautje om het oude jaar op een bijzondere manier af te sluiten. In het verleden heeft de HVA al eerder prenten uitgegeven als eindejaarsgeschenk, zoals de illustraties van Rob de Vries de afgelopen jaren. Bij deze *Oud Alkmaar* vindt u een fraaie prent van Eric Coolen. De illustratie geeft in vogelvlucht zicht op de stad vanaf het Luttk Oudorp over de Kuipersbrug, op de Waagtoren en de Grote Kerk.

BOUWPLANNEN IN ALKMAAR

Henk de Visser

De Commissie Preadvies van de Historische Vereniging Alkmaar krijgt elke 14 dagen de bouwvergunningaanvragen uit de gebieden met cultuurhistorische waarde ter advisering voorgelegd. Vergunningsaanvragen kunnen met sloop, renovatie of restauratie en herbestemming gepaard gaan. Het aantal bouwplannen dat ons is voorgelegd was het laatste kwartaal beperkt. Er zijn wel een paar bouwplannen gerealiseerd in de binnenstad die een grote verbetering in ruimtelijke kwaliteit betekenden. Natuurlijk is dat de renovatie van het V&D-pand, maar daarnaast betekenden drie renovaties van winkelpuien ook een grote verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

PAYGLOP 16

Zoals bij veel panden in de binnenstad, wordt het hoekpand van Bakker Bart aan het Payglop, hoek Breedstraat geschikt gemaakt voor bewoning. Dit pand waarin vroeger de bekende zaak Rivoli (woonaccessoires) gevestigd was, heeft nog een monumentale bovengevel. Het eerste ontwerp liet de sloop van de kap van het achterhuis zien en een plat afgedekte gevel. De criteria in het beschermd stadsgezicht schrijven echter voor dat kappen gehandhaafd moeten worden. Het plan kreeg een negatief advies. Gelukkig was het tweede plan beter doordat de kap werd gehandhaafd en dat er alleen bescheiden dakkapellen op de kappen worden geplaatst.

*Boven:
Huidige situatie
Payglop hoek
Breedstraat
Onder links:
1e plan met platte
kap op achterhuis
onder rechts:
2e plan met hand-
having kap en drie
kleinere dakkapellen*

Achterstraat 23.

Boven: oude winkelpui van De Leeuw Telecom in 2023

Onder: nieuwe winkelpui als replica van het oorspronkelijke ontwerp

ACHTERSTRAAT 23

Aan de Achterstraat is een opvallende, nieuwe winkelpui geplaatst. Deze is geïnspireerd op de winkelpui die er ooit is geweest in de tijd dat Vroom & Dreesmann in dit pand gevestigd was. Het V&D-pand liep door vanaf de Houttil achter de huizen aan de Magdalenenstraat naar de Achterstraat. Het complex was van hoge architectonische kwaliteit. Na deze periode is het een woonhuispui geweest waarin vervolgens weer etalageramen zijn geplaatst. Door goed overleg tussen de initiatiefnemer en Vakgroep Erfgoed is daar een prachtige winkelpui geplaatst, waarmee de Achterstraat als winkelstraat is opgewaardeerd, nadat al eerder Boekhandel Stumpel een nieuwe pui kreeg.

LANGESTRAAT 17

De renovatie van de winkelpui van Langestraat 17 is deze zomer gereedgekomen. Er is een replica geplaatst van de oudst bekende pui van de voormalige Flandria fotozaak. Deze pui was in 1929 geplaatst in opdracht van de firma Van der Horst, de toenmalige eigenaar. J. Vlaanderen, de (latere eigenaar) was er toen bedrijfsleider. In goed overleg met de Vakgroep Erfgoed is er een geslaagde reconstructie gemaakt van de pui uit 1929. Het pand heeft daarna een paar keer een andere pui gekregen. Sommige met uitbundige reclames. De 'nieuwe' oude pui is een grote verbetering van de kwaliteit van het straatbeeld.

Langestraat 17.

Boven: de nieuwe pui in 2024

Midden: de pui van 1929

Onder: de pui in 2023

Boven:

oude situatie

Onder:

nieuwe situatie

LAAT 155-157

Een frappante verbetering van het gevelbeeld aan de Laat is de verbouwing van de Zeemanpanden die dit jaar gerealiseerd is. Pui en bovengevel harmoniëren nu beter en de reclame is meer ingetogen.

AGENDA

ALGEMENE LEDEN VERGADERING:

Zie eerder: 8 april 2025, Sociëteit Varnebroek.

LEZINGEN EN WANDELINGEN

Zodra de data, thema's van de wandelingen en sprekers van de lezingen bekend zijn, zullen wij u dat via de volgende Oud Alkmaar, onze website, e-mailnieuwsbrief en Facebook laten weten.

OPEN HUIS

Elke tweede zaterdag van de maand is er van 10.00 tot 13.00 uur Open Huis in het HVA-kantoor aan de Nassaulaan 43. Mogelijk heeft u vragen die wij kunnen beantwoorden. Het kan ook zijn dat u juist óns iets interessants wilt laten zien of vertellen dat te maken heeft met de historie van Alkmaar.

Of misschien wilt u alleen even langkomen om een praatje te maken, een kop koffie te drinken en bent u algemeen geïnteresseerd in het doen en laten van de Historische Vereniging Alkmaar. In ieder geval: u bent van harte welkom!

1925

De vereniging werd in 1925 opgericht. Zij heeft tot doel het beschermen en voor het nageslacht bewaren van de historische schoonheid van Alkmaar en omgeving en het aanmoedigen van de studie van de plaatselijke geschiedenis. Dit doet zij o.a. door het geven van welstandsadviezen, het organiseren van stadswandelingen, excursies en lezingen en het uitgeven van *Oud Alkmaar*. Jaarlijks wordt de Oud Alkmaarprijs en tweejaarlijks de Puienprijs uitgereikt.

Post- en bezoekadres van de vereniging is Nassaulaan 43, 1815 GJ Alkmaar.

Meer informatie vindt u op onze website Hvalkmaar.nl. U kunt ook mailen naar: info@hvalkmaar.nl

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:
Ruud Roemer, voorzitter,
Henk de Kruik, secretaris,
Lucas Zimmerman,
penningmeester, Kees Verlaan,
Rob Marijn, Carol Korringa en
Jos Stroomer, leden.

Een lidmaatschap van de HVA kost slechts € 25,- per jaar.
Rekeningnummer
NL62INGB0000600401
t.n.v. Historische Vereniging Alkmaar. U ontvangt dan automatisch driemaal per jaar ons periodiek *Oud Alkmaar*. Ook lid worden? Ga naar onze website hvalkmaar.nl

Vragen over lidmaatschap:
leden@hvalkmaar.nl

OUD ALKMAAR

Is een uitgave van

